

پیام‌های امام حسین

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ:

«شَهْرٌ شَرِيفٌ وَهُوَ شَهْرِي، وَحَمَلَةُ الْعَرْشِ
تُعْظَمُهُ وَتَعْرِفُ حَقَّهُ... وَالْجَبَّارُ جَلَّ جَلَالُهُ
يُبَاهِي بِهِ لِعِبَادِهِ، وَيَنْظُرُ إِلَى صُومَائِهِ وَقُومَائِهِ،
فِيْبَاهِي بِهِمْ حَمَلَةَ الْعَرْشِ.»

«(ماه شعبان) ماهی شریف است که تعلق به من
دارد و حاملان عرش الهی آن را بزرگ می‌دارند
و حقش را می‌شناسند... و خداوند جبّار -جل
جلاله- به این ماه به بندگانش مباحثات می‌کند و
به روزه‌داران و به‌پا دارندگان آن می‌نگرد؛ پس به
وجود ایشان به حاملان عرش مباحثات می‌کند.»

(الأمالي (للصدوق)، النص، ص ۲۳)

ادب حضور

دفتر دوم

اسرار ماه شعبان

و مراقبات و مناسک آن همراه با شرحی درباره‌ی صلوات

استاد محمدتقی فیاض بخش

فهرست

- شعبان؛ حریم ولایت رسول اکرم صلی الله علیه و آله ۹
- دعای هنگام رؤیت هلال ماه شعبان ۱۳
- سرّ نام‌گذاری ماه شعبان ۱۵
- حاملان عرش؛ حق‌گزاران ماه شعبان ۲۰
- اعمال و مراقبات ماه شعبان ۲۸
- الف) مراقبات باطنی ۲۸
- دستورات عملی در مراقبات باطنی ۳۸
- اول) پرهیز از حریم گناهان (تقوای مرحله‌ی دوم) ... ۳۸
- دوم) اهتمام به نقاط ضعف کلیدی خود ۳۹
- سوم) انقطاع نسبی در ماه شعبان ۴۰
- چهارم) توجه به مقام حضور ۴۱
- پنجم) هدیه‌ی اعمال به محضر رسول اکرم صلی الله علیه و آله ۴۲
- ب) مراقبات عبادی در ماه شعبان ۴۳
- اول) غسل و نماز توبه ۴۴
- دوم) استغفارات ماه شعبان ۴۵
- سوم) صدقه ۴۹
- چهارم) روزه ۵۴
- پنجم) مناجات شعبانیه؛ نشانی از عظمت ماه شعبان... ۵۹

ششم) صلوات	۶۵
معنای لغوی صلوات	۶۶
الف) معنای صلوات (از ریشه‌ی «صل و»)	۶۶
ب) معنای دوم صلوات (از ریشه‌ی «صلی»)	۷۰
ج) معنای سوم صلوات (از ریشه‌ی «وصل»)	۷۲
ذکر صلوات؛ روح سایر اذکار	۷۳
آثار صلوات	۸۸
اوقات خاص صلوات	۹۴
صلوات‌های مهم در ماه شعبان	۹۷
۱) صلوات هنگام زوال ماه شعبان	۹۷
۲) صلوات بر حجج طاهره <small>علیهم‌السلام</small> ، خصوصاً حضرت	
زهرا <small>علیها‌السلام</small>	۹۸
۳) صلوات عصر جمعه (صلوات ابوالحسن ضراب)	۹۹
۴) صلوات روز عرفه	۹۹
ایام خاص ماه شعبان	۱۰۱
روز سوم شعبان	۱۰۱
شب و روز نیمه‌ی شعبان	۱۰۳
فضیلت دعای کمیل در شب نیمه‌ی شعبان	۱۰۷
فضیلت زیارت سیدالشهدا <small>علیهم‌السلام</small> در شب نیمه‌ی	
شعبان	۱۰۹
اهمیت روزه‌ی پنج‌شنبه‌ی آخر ماه	۱۰۹
نحوه ختم اعمال ماه شعبان و عرضه‌ی اعمال به درگاه خداوند	۱۱۱
و باز هم اهتمام اصلی در پایان این ماه بر مراقبه	۱۱۴
فهرست منابع	۱۱۶

شعبان؛ حریم ولایت رسول اکرم صلی الله علیه و آله

مراقبات ماه شعبان و فضائل آن را با نقل بیانی

از مرحوم سید بن طاووس^۱ آغاز می‌کنیم. ایشان در

۱- رضی‌الدین علی بن موسی بن طاووس (۵۸۹-۶۶۴ ه.ق.)، معروف به سید بن طاووس، از جمله علمای بزرگ شیعه است. نقل شده که ایشان مفتخر به زیارت حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف گردیده بود. مرحوم علامه‌ی حلی (شاگرد ایشان) جناب سید را «صاحب کرامت» و علامه‌ی مجلسی ایشان را «جمال العارفین» معرفی می‌نمودند. مرحوم محدث قمی نیز سید بن طاووس را با «پیشوای عارفان، چراغ شب‌زنده‌داران و صاحب کرامات» یاد نموده. مرحوم سید علی آقای قاضی درباره‌ی سید بن طاووس می‌فرماید: «سه نفر در طول تاریخ عارفان، به مقام تمکّن در توحید رسیده‌اند: سید بن طاووس، احمد بن فهد حلی و سید مهدی بحر العلوم». مرحوم آیت‌الله بهجت نیز درباره‌ی ایشان فرموده: «شاید سید بن طاووس در تعبدیات و کرامات بر همه‌ی علما مقدم باشد... به نظر بنده، ایشان در معنویات و تعبدیات اول اول است.»

جناب سید صاحب آثار متعددی است که اغلب مورد توجه ویژه‌ی بزرگان و علمای ما بوده است؛ از جمله‌ی آن‌ها، کتاب «اقبال الاعمال» است. این کتاب، مانند مفاتیح الجنان، حاوی ادعیه و اعمال سال و زیارات معصومین علیهم السلام است. این کتاب مورد توجه ویژه‌ی اساتید اخلاق

پایان اعمال و مراقبات ماه رجب و قبل از پرداختن
به مطالب شعبان می‌فرماید:

«در ضمن اعمال شب و روز اول ماه رجب، درباره‌ی
حرمت این ماه و قرقگاهی که خداوند - جلّ جلاله -
برای آن قرار داده، نکاتی را یادآور شدیم که شخص
عارف با توجه به آنها، به راحتی نمی‌تواند از این
ماه خارج شود. اگر واقعاً مسلمان باشی، خواهی
دانست که تفاوت بین ورود در تحت حمایت
پادشاهان و خروج از حمایت خدایی که آنان را به
داشتن چنین حمایتی مشرف ساخته و به واسطه‌ی
آن، آنان را محفوظ و مصون نگاه داشته، تا چه اندازه
است. از این گذشته، دانستی که وقتی از ماه رجب
که آخرین ماه حرام و ماه بزرگی است، بیرون می‌آیی،
دیگر از حرم حمایت و ایمنی خارج می‌گردی.
بنابراین، بترس که همانند کسی که حمایت‌گش از
اوروی گردانده، یا همانند کسی که رانده و مطرود، یا
دور و ممنوع واقع شده، از این ماه بیرون بیایی.
نیز از رحمت خداوند، مالک وجود و صاحب جود،

و عرفان بوده؛ به طوری که مرحوم حضرت آیت‌الله بهجت در این باره
می‌فرمود: «هر کس اقبال سید بن طاووس را نداشت، اساتید ما او را رفیق
خود نمی‌شمردند.» از همین رو، عمده‌ی دستورات و اعمال کتاب پیش
رو، با اقتباس از این اثر ارجمند می‌باشد.

بخواه که از گنجینه‌های رحمت و مکارم خود، حمایت و قرقگاهی برای تو قرار دهد؛ تا بعد از ماه رجب، در تحت حفظ و حمایت معالم، نشانه‌ها و آیین‌های خود جای دهد؛ تا اینکه به ماه حرام دیگر که ویژگی‌های ماه رجب را دارا است، وارد گردیده و مجدداً در سایه‌ی حمایت و فضل او قرارگیری.»^۱

اگر سالک در ماه رجب، از طریق ولایت علوی علیه السلام به قرق‌گاه خداوند وارد می‌شود، در ماه شعبان، تحت ولایت نبوی صلی الله علیه و آله در قرق‌گاه الهی قرار می‌گیرد. اگرچه همه‌ی مسلمانان اجمالاً از طریق ولایت نبوی صلی الله علیه و آله به ولایت علوی علیه السلام اذعان می‌نمایند و بعد از شهادت به رسالت رسول اکرم صلی الله علیه و آله است که شهادت به وصایت و خلافت حضرت امیرالمومنین علی علیه السلام می‌دهند، ولی در تحصیل معرفت تفصیلی به مقام امامت و ولایت، باید اذن دخول را از ولایت علوی علیه السلام آغاز کرد، تا مأذون در معرفت ولایت کبری احمدی صلی الله علیه و آله و مقام امامت تامه‌ی محمدی صلی الله علیه و آله قرار گرفت؛ چنان‌که خداوند، شاهد بر

۱ - إقبال الأعمال (ط. دار الكتب الإسلامية، ۱۴۰۹ هـ.ق.)، ج ۲، ص ۶۸۲:

فصل فیما نذکره مما یختم به شهر رجب.

این مقام پیامبرش صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ را، در درجه‌ی اوّل خود و سپس امیر مؤمنان علی عَلِيٍّ بیان می‌دارد و می‌فرماید:

﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ﴾

کسانی که کافر شدند می‌گویند که تو فرستاده‌ی خداوند نیستی. بگو خدا و آن کس که علم کتاب نزد اوست [یعنی وجود مبارک حضرت علی عَلِيٍّ] برای گواهی میان من و شما بس است.

بنابراین، اگر سالک با حریم‌داری ماه رجب، مستعدّ معرفت به توحید از طریق معرفت به ولایت علوی عَلِيٍّ می‌شود و در قرق‌گاه امیرالمومنین عَلِيٍّ از تیررس ابالسّه‌ی جنّی و انسی در امان است و در حریم امن علوی عَلِيٍّ، جلوات توحید را به نظاره می‌نشیند، در ماه شعبان، باید با حریم‌داری قرق‌گاه نبوی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ و حمد و شکر آستان ولایت ایشان، لایق طیّ مدارج معرفت به توحید شود و مدارج معرفت را با توسل و حریم‌داری آستان رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ طی کند. با این مقدمه، به بیان برخی رموز و لطایف مراقبات وارده درباره‌ی این ماه ارجمنند می‌پردازیم.

دعای هنگام رؤیت هلال ماه شعبان

مرحوم سید بن طاووس، دعایی را در هنگام رویت هلال ماه شعبان بیان می‌دارد که مضامین بلند آن حاوی اسرار مراقبات ماه شعبان است. ایشان نقل می‌کند که در آغاز ماه شعبان بخوان:

«اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا هِلَالُ شَهْرِ شَعْبَانَ وَقَدْ وَرَدَ وَأَنْتَ
أَعْلَمُ بِمَا فِيهِ مِنَ الْإِحْسَانِ؛ فَاجْعَلْهُ اللَّهُمَّ هِلَالًا
بَرَكَاتٍ وَ سَعَادَاتٍ كَامِلَةً الْأَمَانِ وَالْغُفْرَانِ وَ
الرِّضْوَانِ وَمَاحِيَةً الْأَخْطَارِ فِي الْأَحْيَانِ وَالْأَزْمَانِ وَ
حَامِيَةً مِنْ أَذَى أَهْلِ الْعِصْيَانِ وَالْبُهْتَانِ...»^۱

بارخدا، این هلال ماه شعبان است که وارد گردید و توبه نیکی‌هایی که در آن نهفته است از ما آگاه‌تری. پس خداوندا، هلال این ماه را برای ما، همراه با برکات و نیک‌بختی‌ها و ایمنی و آمرزش و خشنودی کامل و زداینده‌ی خطرهای در لحظات و اوقات و حمایت‌گرا از آزار و اذیت آنان که اهل گناه و بهتان هستند، قرار ده...»

ماه شعبان آن چنان مملو از برکات است که قابل ذکر نیست و در فرازی از دعا، تنها به اشاره گفته شده:

۱- إقبال الأعمال، ج ۲، ص ۶۸۳.

«أَنْتَ أَعْلَمُ بِمَا فِيهِ مِنَ الْإِحْسَانِ.» آثار این برکات برای سالک، ادامه‌ی مغفرت و امنیت از خطرات شیاطین از ماه رجب و رسیدن به مقام رضوان الهی است. در نتیجه، او از خداوند درخواست قابلیت در ورود به قرق‌گاه نبوی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ و نجات از آزار و اذیت اهل عصیان و بهتان را می‌نماید. در ادامه‌ی دعا آمده است:

«... وَشَرَّفْنَا بِأَمْتِثَالِ مَرَّاسِمِهِ وَإِحْيَاءِ مَوَاسِمِهِ وَالْحَقْنَا بِشُمُولِ مَرَاحِمِهِ وَمَكَارِمِهِ وَطَهَّرْنَا فِيهِ تَطْهِيراً نَصْلِحُ بِهِ لِلدُّخُولِ عَلَى شَهْرِ رَمَضَانَ، مُظْفَرِينَ بِأَفْضَلِ مَا ظَفَرَ بِهِ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْإِسْلَامِ وَالْإِيمَانِ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.»

... و به واسطه‌ی به‌جا آوردن آیین‌ها و احیای هنگامه‌های آن، ما را گرامی بدار و ما را مشمول رحمت‌ها و بزرگ‌منشی‌هایش در آن بگردان و چنان ما را در آن پاکیزه کن که شایستگی ورود به ماه رمضان را بیابیم و به برترین عطا‌هایی که مسلمانان و مؤمنان بدان دست می‌یابند، نائل گردیم، به حرمتت ای مهربان‌ترین مهربانان.

بخش اول دعا بیانگر ضرورت شدت مراقبه‌ی

سالک در این ماه است. شدت مراقبات و اذکار و عبادات سالک در این ماه باید در مرتبه‌ای باشد که قابلیت ورود به قرق‌گاه خاص‌الخاص الهی در ماه مبارک رمضان را کسب نماید: «طَهَّرْنَا فِيهِ تَطْهِيراً نَصْلُحُ بِهِ لِلدُّخُولِ...» تا به آنجا که به برکت این ماه، به برترین و بالاترین مراتبی که ممکن است مسلمانی در مقام قرب الهی قرار گیرد، نائل شود: «مُظَفَّرِينَ بِأَفْضَلِ مَا ظَفَرَ بِهِ أَحَدٌ...»

سرنام‌گذاری ماه شعبان

«شعبان» از ریشه‌ی «شعب» به معنای گروه و توده‌ی عظیمی است که از یک حقیقت سرچشمه گرفته‌اند؛ مانند قبائل بزرگی که به جدّ واحد منتهی می‌گردند.^۱ شعبان به معنای دو گروه عظیم است که از حقیقت واحد منشعب شده‌اند. چه بسا دلیل نام‌گذاری این ماه به شعبان، به دلیل لحوق دو گروهی است که با توسل به رسول اکرم ﷺ و امیرالمؤمنین عليه السلام، بر ماه مبارک رمضان وارد می‌شوند.

۱- مفردات ألفاظ القرآن (ط. دار القلم الدار الشامية، ۱۴۱۲ هـ.ق.)، ص ۴۵۵؛
الصحاح: تاج اللغة و صحاح العربية (ط. دار العلم للملايين)، ج ۱، ص ۱.

رسول خدا ﷺ درباره‌ی سرّ نام‌گذاری این ماه
به شعبان فرمودند:

«إِنَّمَا سُمِّيَ شَعْبَانٌ لِأَنَّهُ يُتَشَعَّبُ فِيهِ أَرْزَاقُ الْمُؤْمِنِينَ.»^۱

این ماه را شعبان نامند؛ زیرا روزی‌های مؤمنان در
آن تقسیم می‌گردد.

در این روایت شریف، اگر مراد از تقسیم شدن
رزق مؤمنین، روزی مادی ایشان باشد، یعنی با حفظ
حریم این ماه - که آخرین ماه سال اهل الله است -
اهل ایمان در ماه رمضان و سایر ماه‌های سال بعد،
از رزق واسع و حلال و طیب الهی برخوردار خواهند
بود. اگر مراد ارزاق معنوی باشد، که این احتمال
قوی‌تر است، یعنی مؤمن به میزان درک ماه شعبان
و حریم‌داری قرق‌گاه رسول اکرم ﷺ، از معرفت
به ولایت و توحید و اسرار کتاب تکوین و تدوین
برخوردار می‌شود؛ که:

﴿إِنَّهُ وَلَقُرْءَانٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ ﴿٧٨﴾ لَا
يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾^۲

۱- إقبال الأعمال، ج ۲، ص ۶۸۴.

۲- الواقعة، ۷۷-۷۹.

قطعاً آن، قرآن کریمی است؛ که در کتابی مستور
و محفوظ جای دارد؛ و جز پاکان نمی‌توانند به آن
دست زنند [دست یابند].

هرچند اصل ارتزاق اولیاء و اهل معرفت، در
ماه ضیافت الهی و هنگام بهره‌گیری از سفره‌ی
گسترده‌ی ماه رمضان است، ولی تقدیر میزان
بهره‌مندی هر کس از مضیف‌خانه‌ی ربوبی، در ماه
شعبان و ضیافت نبوی ﷺ رقم می‌خورد.

سرّ اینکه رسول خدا ﷺ ماه شعبان را به خود
نسبت داد و فرمود: «ماه شعبان متعلق به من
است»، چنین است که کرامت نبوی ﷺ اقتضا
دارد که سالکین در ولایت علوی ﷺ در ماه رجب،
در طلوعه‌ی ماه شعبان، از رحمت موصوله‌ی
نبوی ﷺ بهره‌مند شوند و مشمول هدایت ایصالی
پروردگار در نیل به مقام لقای الهی قرار گیرند.

﴿وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ﴾^۱

در آن روز، صورت‌هایی شاداب و مسرور است و به
پروردگارش می‌نگرد.

و بدین ترتیب، سالکین این چنین وارد بر ضیافت نبوی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ در ماه شعبان می شوند و خود را مهیای بهره‌مندی از فیوضات ماه رمضان می نمایند؛ که در ماه مبارک رمضان، هرچند صاحب خانه در کرامت تام است، ولی میهمانان نیز باید استعداد بهره‌مندی از کرم او را داشته باشند.

سعی ناکرده در این راه به جایی نرسی

مزد اگر می‌طلبی طاعت استاد بپر

﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ﴿٢﴾ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾^۱

وکسی که تقوای الهی پیشه کند و خدا ترس باشد، خداوند برایش راه نجاتی از گرفتاری‌ها قرار می‌دهد؛ و از مسیری که خود او هم احتمالش را ندهد، رزقش را می‌دهد.

رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فرمود:

«... و شعبان ماه من است و در این ماه بسیار بر

پیامبرتان صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ و اهل بیتش عَلَيْهِمُ السَّلَامُ صلوات بفرستید.»

ایشان در ادامه‌ی روایت، درباره‌ی جایگاه ماه

شعبان در میان ماه‌های رجب و رمضان می‌فرمایند: